

ПУБЛІЦИСТИКА «НАШОГО СОВРЕМЕННОГО» ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА СИНТЕЗУ ІСТОРІОСОФСЬКИХ ІДЕЙ ДЛЯ НОВИХ ПОЛІТИЧНИХ ЦІЛЕЙ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Анастасія Коник

*головний редактор Інформаційно-аналітичного часопису «Камень»
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Проаналізовано актуальні питання, розглянуті на шпальтах журналу «Наш современник», у тому числі тяжіння до унікалізації, іншості, історичної ролі та місії Росії в світі із залученням ресурсу історичної пам'яті та квазіісторичних ідей, з метою виправдання дій і поведінки влади у державотворчих процесах РФ у минулому та сьогоденні.

Ключові слова: *публіцистика, «товстий» журнал, пропаганда, історична пам'ять, імперія, євразійство, православ'я, СРСР.*

Actual questions have been analysed and considered in the columns of «Nash Sovremennyk», taking into account the tendency of promoting the inimitability and transcendence of Russia's historic role and mission in the world by utilising resources of historical memory and quasi-historical ideas with the intention of justifying the actions and behaviour of the authorities in state-creative processes of the Russian Federation both in the past and modern day.

Keywords: *journalism, «thick journal», propaganda, historical memory, empire, «eurasiafication», orthodoxy, SSSR.*

Анализируются актуальные вопросы, что рассматриваются на страницах журнала «Наш современник», в частности тяготение к уникализации, инаковости, исторической роли и миссии России в мире с привлечением ресурса исторической памяти и квазиисторических идей, с целью оправдания действий и поведения власти в государственных процессах РФ в прошлом и настоящем.

Ключевые слова: *публіцистика, «толстый» журнал, пропаганда, історическая память, імперія, євразійство, православие, СССР.*

Актуальність статті зумовлена потребою дослідження концептуальних ідей, пропонованих російською консервативною публіцистикою, зорієнтованою на історіософське осмислення минулого і синтезуючою дороговкази подальшого соціокультурного розвитку

суспільства. Серед пропонованих варіантів відродження країни держава, на правах найглобальнішої в світі сили за новим імперським зразком, стала орієнтиром суспільно-політичних перетворень сучасної РФ. Роль російського часопису «Наш современник» у процесі формування, конструювання і трансформації історичної пам'яті пострадянського суспільства в Україні мало досліджена.

У горбачовсько-єльцинський період літературно-художній й суспільно-політичний журнал «Наш современник» (далі — «НС») перебував в опозиції до влади, у процесі гострої критики на адресу Заходу й імпортованої ідеології лібералізму, ринкової економіки. Осердям публіцистики стали: звернення до фундаментальних християнських цінностей, широка полеміка щодо проблеми історичної пам'яті, патріотизму, національної свідомості, національної ідеї, філософсько-ідейний пошук матриці національного самовияву й історичного самовизначення Росії. У матрицю національного самовияву публіцисти «НС» закладали ідеї неоевразійства, нерадянської імперії, «русского мира», сакральної влади, месіанської ідеї богообраного народу та ін.

З приходом до влади В. Путіна вперше від часу дезінтеграції СРСР «НС» опинився в авангарді ідей зовнішньополітичної стратегії та державної політики РФ. Незважаючи на двадцятирічні декларації добросусідських відносин між Україною та РФ, анексія Криму, неоголошена війна на південно-східному кордоні й шквал антиукраїнської пропаганди у російських ЗМІ, покликаний розвіяти у російській суспільній свідомості кліше «братнього українського народу», заміщуючи його образом «народу-ворога» та «народу-зрадника», стали об'єктивною реальністю.

Мета статті — вирізнити основні ідеологічні конструкти, історичні міфи та спроби їхньої імплантації в історичну пам'ять суспільства за допомогою публіцистики «НС», які лягли в основу державницької ідеології сучасної Російської Федерації.

Літературно-художній і суспільно-політичний журнал «НС» — друкований орган письменників Росії, з достатньо тривалою радянською історією (виходить з 1956 р.), позиціонує себе як елітарне видання патріотично налаштованої інтелігенції. Це малоілюстрований місячник обсягом до 10 друк. арк. На обкладинці — емблема журналу, зображення символу громадянської непокори — пам'ятник Мініну та Пожарському.

До громадської ради літературно-художнього журналу входять відомі російські публіцисти, політологи та письменники: В. Ганічев, С. Єсін, С. Кара-Мурза, А. Ліханов, М. Лобанов та інші. Головним і незмінним з 1989 р. редактором часопису є С. Куняєв — поет, публіцист, літературний критик, лауреат державних премій і нагород.

Отримавши посаду головного редактора «НС», С. Куняєв у 1989 р. позиціонував себе як представник шовіністичних традицій державницького патріотичного крила «шістдесятників», що визначило редакційну політику часопису. Її можна описати такими тезами:

1. «НС» — духовний осередок духовно-інтелектуальних патріотів Росії.

2. «НС» вів запеклу боротьбу з прозахідною горбачовсько-ельцинською політикою, вважаючи її масонською, а в подальшому — відшукував шляхи подолання наслідків цієї політики в усіх сферах життя.

3. Редакція часопису своїм завданням визначила відродження Росії та становлення російської цивілізації на основі духовно-релігійного відродження нації.

Майже половина матеріалів кожного номера — це твори художньої літератури («селянська» проза), публіцистичні й критичні виступи авторів з російської «глибинки». «Поэзия», «Проза», «Критика», «Очерк и публицистика» — постійні рубрики «НС», які формують тримодульну структуру часопису, що відповідає типологічній природі «товстого» журналу. Літературний відділ (окремі рубрики «Проза» і «Поэзия») становлять невід'ємну цілісність «товстого» журналу. Він також структурує довкола себе контекст історичної пам'яті, його суспільно-політичний дискурс і встановлює тісні міжредакційні взаємини. Так, у 1993 р. «НС» надрукував роман «Божеполье» Л. Бородіна, головного редактора православно-патріотичного видання «Москва». У рубриці «Проза» публікуються воєнні соцреалістичні романи А. Проханова, головного редактора праворадикальної газети «Завтра», постійного автора «НС». До слова, він написав роман «Господин Гексоген» [10], який вийшов 2002 р., де вперше як літературний персонаж уведений президент РФ В. Путін. У рубриках «Письмо в номер», «Из нашей почты», «Слово читателя» тенденційно відібрані листи до

редакції є одним із засобів вмонтовування у свідомість читацької аудиторії заідеологізовані образи та міфологеми. Перевагу віддано шовіністичним емоційно акумульованим текстам, з яскраво вираженими антиамериканськими, антизахідними настроями, подекуди з відвертою ксенофобією та антисемітизмом, які пропагують образ агресивного світу, що становить загрозу існування РФ.

Від 1991 р. з'явилася нова постійна рубрика — «Дневник современника» публіциста А. Казінцева. Тут автор розглядає нагальні проблеми національного життя країни. До речі, через 10 років у «НС» з'явилися авторські рубрики «Мир Кожінова», «Мир Кузнецова», «Мир Свиридова», «Мир Леонова», які поєднують «авторські» щоденники з актуальними літературно-критичними матеріалами. Такі щоденники в «НС» за існуючою типологізацією доцільно визначати як «моножурнал», або своєрідний «особистий журнал». Думки автора збагачують плинність фактів глибокими особистісними асоціаціями й аналогіями, окреслюють головні напрями розвитку культури і цивілізації, історії, ідеології, суспільних та ідейних протиріч.

Ідеологічну лінію часопису визначали: філолог, літературознавець і культуролог В. Кожінов; математик І. Шафаревич; економіст О. Платонов; філософ А. Панарін; історик Н. Нарочницька. У журналі публікуються відомі економісти М. Делягін та Б. Ключников, філософ А. Зінов'єв, військовий історик Л. Івашов, мистецтвознавець С. Ямшиков, політолог С. Кара-Мурза, дипломат Ю. Квіцинський, публіцисти А. Казінцев, С. Куняєв, І. Медведєва і Т. Шишова, К. М'яло, І. Стрелкова, С. Семенов, М. Чванов, письменники В. Распутін, Ю. Бондарєв, Станіслав Куняєв, А. Ліханов, С. Єсин, В. Лапшин та ін. Журнал регулярно вміщує інтерв'ю з регіональними керівниками країни, матеріали відомих російських учених і політичних діячів А. Лукашенка, Г. Зюганова, С. Глаз'єва, С. Удальцова.

Починаючи від горбачовсько-єльцинського періоду, «НС» перетворився на трибуну для критики прозахідного напрямку. На переконання провідних публіцистів часопису (С. Кара-Мурзи, В. Кожінова, М. Лобанова, К. М'яло, І. Шафаревича), демократичні перетворення держави за європейськими взірцями неминуче призведуть до розколу країни і нищення російського народу.

Автори часопису особливу увагу звертають на радянський період російської історії, відтак «НС» віддає перевагу жанру історичної публіцистики. Основний її постулат: СРСР — велика держава, носій суспільних ідеалів, культурна спадщина, духовні ідеали, традиції якого набагато перевищують головного супротивника — США.

Від початку 90-х років ХХ ст. провідними темами публіцистики «НС» стали проблеми моральності, спадковості поколінь, історичної пам'яті, духовного стану суспільства. У 1991 р. «НС» започаткував нову рубрику «Летопись России: история в лицах». Запроваджуючи її, колегія журналу мала на меті, «вивільнившись від суб'єктивізму й однобокого висвітлення проблеми, пізнати феномен Росії». Відкрив рубрику фрагмент художньо-публіцистичної книги О. Нечволодова «Русские великие князья Олег и Игорь» [9]. Загалом у цій рубриці за 1991–1992 рр. уміщено сім публікацій, які стосуються видатних постатей доби княжої Русі: «Ольга» М. Тихомирова [11], «Князь Святослав Игоревич» Л. Гумільова [1], «Святые князья — страстотерпы Борис и Глеб» Д. Дудка [2], «Владимир Креститель» Н. Лісового [5], «Ярослав Мудрый» В. Кожінова [4]. Окрім того, вміщена історико-культурна праця «История Руси и русского Слова» [3] російського літературознавця В. Кожінова, який ґрунтовно досліджує історію розвитку культури й державності Русі, літературні пам'ятки та творчість цієї епохи.

На передньому плані у публіцистиці «НС» постають київські князі як уособлення мудрої державницької політики в справі розбудови імперії, а всі подальші форми Російської держави трактуються як безсмертний спадок Русі. Звернення до історико-культурної спадщини часів Русі супроводжується моралізаторськими відступами про роль і вагомість російського православ'я. Попри нищівну критику Заходу, російські публіцисти визнають, що православна Церква — єдиний інститут, тисячолітню традицію якого можна довести, підтвердити письмовою культурною спадщиною. На відміну від Заходу, російські публіцисти не можуть опиратись на глибинні пласти античності чи багатівкові традиції Сходу. Літературні пам'ятки часів Русі мають глибоко релігійний характер, їх часто цитують публіцисти «НС». «Слово про Закон і Благодать» Іларіона, «Послання дітям» В. Мономаха — єдиний спосіб легітимізувати концепт «тисячолітньої історії» Росії.

Для «політичних» та історичних публікацій журналу першої половини 90-х років ХХ ст. характерна ідеологічна різновекторність. Від часів перебудови утверджувалась традиція покликатись на твори й авторів, заборонених колись тоталітарним режимом, прізвища і праці яких повернулись у культурний, літературний та суспільно-політичний дискурс у період «читацького буму» (кінець 80-х — початок 90-х років). На шпальтах «НС» журналісти публікували також тексти, створені в дорадянську добу, пам'ятки давньої літератури, актуалізуючи їх у сучасному художньому просторі як активні суб'єкти сучасної ідейно-політичної боротьби й аргументи в суспільних дискусіях. Компіляція таких текстів стала чинником виникнення критичних настроїв у покоління 90-х років, пізнавально-виховним матеріалом для формування особистості. Відтак у публіцистичному дискурсі журналу першої половини 90-х років ХХ ст. регулярно з'являються праці вченого, автора теорії пасіонарності Л. Гумільова, засновників теорії євразійства — географа, економіста і публіциста П. Савицького, етнографа, філолога й історика Н. Трубецького. Подано фрагменти праць автора концепції російської народної монархії І. Солоневича та низки інших авторів. В умовах активної боротьби за політичне лідерство політичних еліт актуальними стали історіософські розвідки й концепти другої половини ХІХ ст. — першої третини ХХ ст. На сторінках журналу публікуються матеріали Н. Данилевського, В. Соловйова, Г. Федотова, М. Бердяєва, І. Ільїна та ін. Мета «НС» — на основі глибокого історико-культурного аналізу досліджувати феномен Російської держави, враховуючи помилки та недоліки в минулому, створити нову національну ідею, яка консолідуватиме російське суспільство і буде гарантом розвитку в майбутньому.

У період ліберальних реформ «НС» впроваджує нові рубрики, аналізуючи проблеми російського минулого та російської ідеї: «Отечественный архив»; «История Отечества. Документы и судьбы»; «Русская мысль»; «Память»; «Держава»; «Патриотика»; «Славянский мир»; «Поиск истины». Тут публікуються дослідження російських мислителів-слов'янофілів, представників «консервативної школи» К. Леонтьєва, Л. Тихомирова, В. Розанова, Н. Устрялова, І. Ільїна.

У процесі філософсько-ідейних пошуків «НС» був теоретичним речником євразійства, розвинув і доніс до широкого загалу доктрину

з історіософськими та політичними ідеями, з якими до початку 90-х років ХХ ст. було ознайомлене лише вузьке коло інтелігенції. Тільки за 1992 р. у «НС» вміщено 14 праць на євразійську тематику. Журнал публікував як оригінальні твори апологетів євразійства, і праці неоевразійців, а також публіцистичні пошуки авторів, які намагались адаптувати ідеї євразійства до сучасних геополітичних інтересів Росії, тих, хто доктриною євразійства великою мірою виправдовував агресію на Кавказі: чеченську кампанію, абхазько-грузинський конфлікт. Крім того, оскільки західні демократії були об'єктами критики, то позитивними взірцями суспільно-політичного розвитку слугували авторитарні режими країн Далекого Сходу.

Основні постулати євразійства, що визначали у подальшому ідентифікацію російської держави, стали вихідними пунктами до розуміння геополітичних інтересів сучасної російської політики. У публіцистиці «НС» такими є:

- Росія-Євразія — субконтинент, що поєднує європейські й азійські риси.
- Євразійство — це не сума європейського та азійського, а третій, відмінний феномен, який виріс на ґрунті першого та другого, однак став особливою реальністю, яку неможливо розділити на європейське й азійське.
- Істинно євразійський народ — виключно єдиний російський.

Скажімо, В. Кожинів євразійськість росіян трактував як певну стихію, визначав метафорично «електромагнітним полем», куди інші народи, якщо й потрапляють, то також перетворюються на євразійські. Використовуючи багатий літературно-мистецький матеріал, автор намагається довести: Росія — євразійська країна, що визначається не лише її географічним розташуванням (у складі РФ — 13 млн км² азійської території; це становить третину всього простору Азії), а й морально-духовними особливостями народу відображеними в його культурній спадщині. Об'єктом дослідження автора стали зміст і рушійні сили російської історії. Між євразійською єдністю та «вселюдськими цінностями» (Ф. Достоєвський) автор ставить знак рівності.

Історично-філософську концепцію євразійства автори часопису трактують і як нову російську ідею, здатну забезпечити в подальшому

розвиток та функціонування нової російської імперії, і як шлях. Окрема, альтернативна дорога розвитку російської цивілізації, — та, що опирається на військову силу. Євразійство внесло до мілітарної легенди про «грандіозні перемоги» свою частку. До героїчних міфів «слави руської зброї», осердя якої становлять історичні перемоги слов'янських племен в історії Русі, євразійство додає «спадок Чингісхана», Мамає і Батия. Це дає змогу публіцистам інкрустувати мілітарні міфи завоюваннями кочівників-азійців.

Усвідомлення того, що майбутнє країни визначається не лише конкурентоспроможністю економіки та боєготовністю армії, спонукає авторів «НС» звертатись до проблем самосвідомості, творчості, духовних зусиль і активності народу. Розвиток країни за рахунок природної сировини та її модифікацій, а не ресурсів людського капіталу, вважається найбільшою проблемою сучасного суспільства, оскільки, з позиції «НС», у момент історичних метаморфоз критичною обставиною став саме дефіцит високої мети і масштабних особистостей. Усе частіше на сторінках журналу лунають заклики до інтелектуальної мобілізації, моральної реформації суспільства. Формулюється потреба протиставити кон'юнктурним кліше силу живої думки як вияву «висоти духу». Культурна енергія країни розглядається стратегічним ресурсом суспільства, що в майбутньому слугуватиме ядром соціокультурної гравітації та захистить країну від розпаду.

Уже зі середини 90-х років простежуємо кардинальні зміни в суспільно-політичних настроях, розчарування суспільства у невдалих ринкових реформах, котрі фокусуються на сферу всіх демократичних перетворень. Виразно зазвучали заклики «навести лад» і «відродити державну міць і авторитет Федерації». Поступово ідентифікація за етноконфесійністю стає домінантою у патріотичній публіцистиці. Бути руським, за визначенням публіцистів «НС», автоматично означає бути православним. Автори часто-густо отожднюють представників інших християнських конфесій з антихристами, причому до віруючих інших світових релігій ставлення значно терпиміше і толерантніше, ніж до носіїв традицій західного християнства. Зазначимо: автори журналів повсякчас наголошують, що російське православ'я ніколи не протиставляло себе

іншим релігіям і ніколи не створювало їм жодних утисків. Це твердження береться за основу як загальновідомий і незаперечний факт, що не підлягає сумнівам і обговоренню. Відродження православ'я також трактується як «шлях до порятунку багатостраждального народу».

Ідентичність і доля Росії визначається категоріями: «смерть-воскресіння», «винятковість — іншість», «унікальність — все-світність», «есхатологічність — відторгнення». Росія позиціонується єдиною хранительницею православ'я, місія якої полягає у спасінні світу від кари Господньої та Страшного суду. В публіцистичних виступах використовуються алегорії «хреста» й «особливого шляху»; доля держави порівнюється з долею Христа. Так, М. Любомудров пише: «Росія нині повторює шлях Христа. Як і Христос на хресті залишився з Богом, так і розп'ята Росія — це та ж Богообрана країна — месія, що вказує шлях до вічного життя всьому людству. І така Росія — повалена і вмираюча, може бути ще страшнішою для своїх ворогів, оскільки розп'яття передує воскресінню» [6, с. 148].

Етноконфесійна ідентифікація росіян набуває виразніших рис на початку 1994 р. Цей час також характеризується посиленням компенсаторського націоналізму й імперської свідомості, що супроводжувались зростанням консервативних та ізоляціоністських настроїв. Посилуються антидемократичні й антиреформаторські лінії публіцистики. Прихильників демократії звинувачують у розкраданні державного майна, стрімкому падінню рівня життя і забезпечення громадян, національній зраді та здачі інтересів державам Заходу. Російський державний і масовий націоналізм апелює до міфологем минулого — «тисячолітньої історії» Росії, глорифікуються мілітаристські легенди непереможної російської армії, а також кристалізується концепція євразійської Росії, концептуалізується ідеологема «руського міра» та неоевразійства.

Публіцистичний контент журналу сфокусувався на концептах «російська цивілізація», «руська ідея», «руський шлях», «доля Росії», «російська душа». Російську духовність як обґрунтування «інакшості», «вибраності» російського шляху публіцисти «НС» протиставили західному прагматизмові, культурі масового споживання та глобалізму. Образ «шляху-дороги», що ариадниною

ниткою пронизує всі структурні модулі «НС», стає своєрідним віртуальним безконечним хронотопом, який майоріє десь далеко за горизонтом, метафорично символізує відкриті історичні перспективи і для окремої особистості, й для суспільства загалом. Водночас емоційно цей концепт песимістичний. «Вибраність» російського народу ототожнюється зі самотністю на «шляху-дорозі»; відчутна приреченість йти «своїм» унікальним шляхом без можливості звернути з нього й піти разом з усіма; це порівнюється то зі сізифовою працею, то з Хресною дорогою Ісуса на Голгофу.

Концептуалізується «самотність» Росії в перспективі взаємин з країнами-сусідами та світовою спільнотою, які все частіше розглядаються у координатах «свій-чужий». Слов'янофільські «голоси» на сторінках «НС» поступово притишуються, поступаючись антиукраїнській риторичі. Увага публіцистів фокусується на інституалізації історичної пам'яті (відкриття національних інститутів пам'яті, активізація меморіальних товариств і громадських організацій, створення музеїв жертв радянських репресій та ін.) в Україні й Польщі. В оцінці ролі армії УПА, історичних постатей І. Мазепи, С. Бандери, генерала Чупринки, запереченні трагедії Голодомору — «НС» продовжує доктринерську традицію радянської історіографії, з одночасною максималізацією градуса емоційності в публіцистичних виступах. Помаранчева революція 2004 р. і прихід до влади, за риторикою «НС», «оранжистів» стали остаточною лінією вододілу, точкою неповернення, після якої українці з «наївних малоросів», «невдячних молодших братів» стали «ворогами».

У патріотичній публіцистиці дуальність ідентичностей в Україні розглядається засобом посилення конфронтацій у суспільстві та збереження російського впливу в Східній Україні. Так, автор «НС» К. М'яло ще у 2005 р., посиляючись на образи літературної класики гоголівського «Тараса Бульби», поділила Україну на «Остапа» (східний вектор) і «Андрія» (західний вектор). Вона переконувала, що Росія завжди буде вибором «Остапа» і закликала російську владу завжди опиратися на нього, коли «Андрій» (позиція Майдану дифініціюється як «вибір Андрія») — ворожий, прозахідний «зійдеться у сутичці не на життя, а на смерть» з вибором Остапа [7, с. 137]. Втілення саме цієї стратегії ми простежуємо у сьогоднішніх

українсько-російських відносинах. Неспроможність об'єктивно оцінювати власне минуле стала характерною рисою сучасної Росії, що, у свою чергу, зробило суспільство вразливим і перешкодило побудові нормальних відносин із сусідніми державами.

У 2005 р. на сторінках журналу з'явилися публікації із посвятою «Великій Перемозі». Усі інтелектуальні потуги часопису зосередились на «захисті рідної історії від фальсифікацій», який Н. Нарочницька [8] проголосила головним завданням патріотичного руху та боротьбі з «лібералами-західниками», які «розгорнули кампанію фальсифікації історії», оскільки мали на меті «знецінити великодержавність», «принизити Й. Сталіна», у трактуванні «НС» — великого державника і вольового політика. Відстоювання історичної репутації Сталіна, подолання хрущовського розвінчування «культу особи», переоцінка обсягів і причин репресій є темою часопису. Загалом матеріали, присвячені радянській історії, зокрема «Великій Перемозі» й «історичній постаті Вождя», подіям Другої світової війни, війнам в Афганістані та Чечні, постатям радянських вождів вирізняються особливим пафосом. Авторів, які «спеціалізуються» на цій темі, «НС» відзначає нагородами журналу. Так, 2011 р. А. Фурсов [12] став лауреатом Щорічної премії «НС» за кращу публікацію у номінації «Публіцистика».

З другої половини 2000-х рр. редакція «НС», за фінансової підтримки Федерального агентства з друку і масових комунікацій, щороку втілює розроблені нею соціально значущі проекти. Упродовж року в кожному числі вміщуються матеріали на актуальну тему. Так, 2008 р. соціальний проект здійснювався під назвою «Сильное государство — сильное гражданское общество», 2009 р. — «Судьба Победы в памяти молодых». У 2010 р. було реалізовано два проекти — «Священная война» і «Россия, Русь, храни себя, храни!», 2011 р. — «Как живёшь, Россия?», 2012 р. — «Вре́мён связу́ющая нить», 2013 р. — «Моя суровая, сырая, мне наречённая земля». До реалізації проектів, що мали на меті актуалізувати патріотичні почуття читацької аудиторії, залучали молодих авторів з усіх куточків РФ.

Отже, у процесі активного пошуку нової державної ідеології та об'єднавчого міфу «товстий» журнал «НС» публікував історико-

філософські праці, які у різні історичні періоди написали подекуди автори-антагоністи. Але і художні, й публіцистичні, й філософські пошуки не виходили за межі координат основної ідеї «НС» — відродження Росії як нової світової потуги, що поширюватиме цінності російської цивілізації у планетарному масштабі. Суперечливі ретроспективні концепції суспільно-політичного розвитку Росії, зумовлені поєднанням (інколи в межах одного номера журналу) ідей крайнього московського етноцентризму, православно-панславського імпер-патріотизму, націонал-комунізму, створюють, на перший погляд, ідейний різнобій публікації. Однак вони вкладаються у координати «нашосовременівського» ідеологічного та літературного поля, яке ґрунтується на бінарних позиціях «свій — чужий», «православний — іновірець/антихрист», «народний — антинародний», «руський — антиросійський», «патріот — ліберал» та ін. У координатах «свій — чужий» публіцистикою «НС» морально легітимізується жорстокість і насильство щодо того, хто ідентифікується як «ворог», «зрадник». Така позиція екстраполюється і виправдовується у зовнішньополітичних відносинах РФ зі світовою спільнотою, а також інтровертується на внутрішнє суспільне життя.

Нагнітання нетерпимості, пошук ворогів, ксенофобія, разом із фобіями Заходу, полювання на американських агентів, боротьба з уявною п'ятою колоною призвели до радикалізації суспільних настроїв настільки, що анексія Криму віталась як перемога В. Путіна, який «збирає втрачені землі», а неоголошена війна з Україною, за винятком незначного тверезомислячого сегмента російського суспільства, сприймалась «священною війною проти неофашизму».

Отже, маємо підстави стверджувати, що цілісність країни, збереження якої є першочерговим завданням політичної та культурної еліти російського суспільства, ідеологічно забезпечує неоевразійство, а логічною формою державного існування постає імперія. Варіантів імперій на сторінках «НС» є кілька:

Концепція «Русского мира» — ідея православної імперії, яку розвивали архіпастирі та священнослужителі РПЦ, публіцистичні й літературні твори яких регулярно вміщувались на сторінках «НС».

Монархія взірця царської Росії. У журналі друкувались розвідки істориків дореволюційних часів А. Нечволодова, А. Солоневича,

які обстоювали ідею монаршої влади як Божої волі. А. Солоневич — автор концепції руської народної монархії. На його переконання, упродовж 11 віків Київська Русь, Московське царство, Російська імперія і СРСР рухались до єдиної цілі — побудови великої та багатонаціональної «співдружності націй». На відміну від А. Солоневича, для якого релігія була на другому плані, він не визнавав вирішальної ролі РПЦ у створенні монархії; А. Нечволодов переконував: усі руські царі, успадковуючи від своїх попередників верховну владу над землею, успадковують і обов'язок перед своїм народом, тому вони завжди очолюють руську церкву і просвітництво [9, с. 174]. До слова, ідею доброго і богобоязного царя-батька та його патерналістську владу автори журналу відшукують у «Слові про Закон і Благодать» Іларіона, «Посланні дітям» В. Мономаха.

Концепція «Радянської імперії» С. Кара-Мурзи як втілення не-радянського проекту. Радянський тип держави — самодержавність, за якої всі гілки влади функціонують «під наглядом» визнаного авторитету (ідеології). Зазначимо, що трактування радянського періоду на сторінках «НС» не є однотайним. Деякі автори заперечують позитивний радянський досвід, зокрема, М. Лобанов критикує радянську владу, її репресивний апарат; І. Шафаревич тенденційно випускає радянський період з історії російської державності; інші — С. Кара-Мурза, С. Бабурін, С. Куняєв, А. Казінцев — ідеалізують радянський досвід. Але СРСР автори часопису виразно характеризують як імперію.

Ідея «Великої Росії» як синтез релігійного месіанства та різних філософсько-історичних підходів (слов'янофільства, почвенічества тощо), осердям яких є визнання особливості російського шляху й особливої історичної долі російського народу, який своєю жертвоністю врятує людство.

Публіцистичний дискурс православно-патріотичного журналу «НС» активує передусім ідеологічні ресурси історичної пам'яті. Публіцистичне осмислення історичного минулого патріотичною публіцистикою завжди вписується в загальну картину «великого минулого», де основоположними принципами є пріоритет державності. Символічним культурним капіталом слугує класична російська література XIX–XX ст. і релігійна література.

Публіцистика «НС» розширює міфологічні структури масової свідомості, утверджує героїчні стереотипи вождів, царів-засновників держави, патерналізм правителів і вождів. Активізація духовно-релігійного ресурсу історичної пам'яті проявляється в апеляціях до традицій російського православ'я. Воно є осердям артикульованої патріотичною публіцистикою ідеї трансцендентної влади, тотожної об'єктивним світовим процесам та виправдовує існуючий лад.

Широко задіюється дидактично-повчальний, моралізаторський ресурс. З «уроків історії» беруть досвід будівництва імперії. Публіцистика «НС» тягнє до унікалізації історичної долі, місця і ролі Росії у світі. Авторський і редакційний колективи обстоюють думку про особливість російського державного розвитку, містичність російської душі, неповторність і складність обраної місії, надприродну жертвність народу та витривалість його характеру. Пройдений історичний шлях розглядається у контексті загальноєвропейської історії з метою підтвердження інакшості й вибірковості Росії. Західноєвропейські держави трактуються як потенційно ворожі, діяльність яких спрямована на шкоду інтересам Росії. Простежуються тенденції до ізоляцизму від зовнішнього світу, що позиціонується як антиросійський. У внутрішньому світі ізоляцизм виявляється у пошуді ворогів, зрадників, шпигунів і т. д. У такий спосіб задіюється ресурс конфліктності історичної пам'яті, картина світу постає у полярних позиціях, що унеможлиблює суспільний консенсус.

В оцінках сьогодення домінує віктимізація російського народу. Він постає жертвою інформаційно-психологічних воєн, економічних махінацій, що завуальовано здійснюють недруги Росії; відтак задіюється мобілізаційний ресурс історичної пам'яті. Історія слугує своєрідним ілюстративним матеріалом, завдяки якому в свідомість імплантувались ідеї закономірності й детермінованості минулого як причини того, що відбувається у сьогоденні та що визначить майбутнє.

Інтелектуально легітимізується зло. На сторінках патріотично-православних часописів домінує думка про неминучість жертв у процесі модернізації країни, що у свою чергу проектується на виправдання будь-якого актуального насилля в ім'я прогресу або ж виправдовується неперервність історичної «вітчизняної традиції».

У побудові планів на майбутнє головне завдання «НС» вбачає у поверненні й розширенні колишніх сфер впливу на світовій арені, культурній експансії та розбудові православного світу. Роль православ'я є визначальною, оскільки саме воно, на переконання більшості публіцистів «НС», єдине може протистояти викликам світового глобалізаційного процесу та ліберальному світогляду.

1. *Гумилев Л.* Князь Святослав Игоревич / *Л. Гумилев* // Наш современник. — 1991. — № 7-8. — С. 145-158.
2. *Дудко Д.* Святые князья — стратотерпцы Борис и Глеб / *Д. Дудко* // Наш современник. — 1991. — № 9. — С. 168-171.
3. *Кожин В.* История Руси и русского Слова / *В. Кожин* // Наш современник. — 1992. — № 7. — С. 160-171 ; № 8. — С. 158-172 ; № 9. — С. 141-151 ; № 10. — С. 173-186.
4. *Кожин В.* Ярослав Мудрый / *В. Кожин* // Наш современник. — 1991. — № 11. — С. 176-178.
5. *Лисовой Н.* Владимир Креститель / *Н. Лисовой* // Наш современник. — 1991. — № 10. — С. 170-174.
6. *Любомудров М.* Глобальные вопросы мировой истории / *М. Любомудров* // Наш современник. — 2002. — № 5. — С. 146-155.
7. *Мяло К.* Портрет России на фоне Украины / *К. Мяло* // Наш современник. — 2005. — № 5. — С. 134-142.
8. *Нарочницкая Н.* То, что нельзя забывать / *Н. Нарочницкая* // Наш современник. — 2005. — № 5. — С. 147-154.
9. *Нечволодов А.* Русские великие князья Олег и Игорь / *А. Нечволодов* // Наш современник. — 1991. — № 5. — С. 172-178.
10. *Проханов А.* Господин Гексоген : роман / *А. Проханов*. — Москва : Ad marginem, 2002. — 474 с.
11. *Тихомиров М.* Ольга / *М. Тихомиров* // Наш современник. — 1991. — №6. — С. 157-163.
12. *Фурсов А.* Десталинизация-2011: скрытые шифры (мотивы, цели, интересы) / *А. Фурсов* // Наш современник. — 2011. — № 6. — С. 189-203.